

TSW

TRANSITION FROM SCHOOL TO WORK

ÜBERGANG SCHULE-BERUF

Scholing en ondersteuning bij de transitie van school naar werk in vier Europese landen

Samenvatting

Werkgroep van het transnationale partnerschap TSW met de participatie van de volgende ontwikkelingspartnerschappen:

INTEQUAL (Oostenrijk), OPEN DOORS en KEINE BEHINDERUNG TROTZ BEHINDERUNG (Duitsland), EMPOWERMENT DOOR TRANSITIE (Nederland) en INTEGRATIVE GUIDANCE (Tsjechië)

2002 - 2005

Ondersteund door het Europees Sociaal Fonds en het initiatief EQUAL van de Europese Unie en nationale fondsen

Vijf ontwikkelingspartnerschappen in vier landen (Duitsland, Oostenrijk, Tsjechië en Nederland), zijn in de periode 2002 – 2005 bezig geweest met de problemen in de overgang van school naar werk (werkgelegenheid) voor jongeren met een beperking. Voor deze transnationale samenwerking „Transition from School to Work“ (TSW) zijn zeven werkgroepen in het leven geroepen die zich met verschillende thema's bezig hielden op dit terrein. Een van deze groepen hield zich bezig met het thema “curriculum”.

Deze werkgroep ‘Curriculum’ analyseerde de huidige scholingsmogelijkheden voor jongeren met een beperking op het gebied van de transitie van school naar werk in de deelnemende landen. Een van de doelen was te onderzoeken hoe die wegen naar werk ondersteund werden door een curriculum.

De situatie in de deelnemende landen is zeer divers. Er zijn algemene scholingsprogramma's, maar ook zijn er nieuwe scholingsprogramma's ontwikkeld. Er zijn verschillende uitgangspunten, situaties, randvoorwaarden en prioriteiten.

*“Een integratieve samenleving stelt aan de werkgelegenheid nieuwe voorwaarden op de terreinen van sociale, emotionele en vakvaardigheden. De deelnemers aan deze scholing zullen dan ook naast specifieke vakvaardigheden met name getraind moeten worden in attitude”.*²

Dit statement onderstreept het zwaartepunt van deze curriculum analyse. In dit curriculum zullen niet alleen leerinhouden beschreven worden maar ook leerdoelen, methoden en de relatie met het werk. Belangrijk zijn naast de hoofd competenties ook de talrijke nevencompetenties. Samen met de theoretische kennis moet de scholing voorzien in praktische competenties die nodig zijn om voor te bereiden op het volle leven in de samenleving en op het werk. Curricula moeten dan ook een open karakter hebben en het individuele, heterogene van de doelgroep met zijn competenties respecteren.

Duitsland

In de Europese Unie geldt het recht op vrije keuze van arbeidsplaats. Mensen met een beperking wordt dit recht op veel terreinen praktisch geweigerd. Er zijn vaak veel barrières te overwinnen op de terreinen scholing en later arbeid.

Om zich op de arbeidsmarkt vrij te bewegen, te kunnen oriënteren en eigen keuzes te maken hebben mensen met een beperking vaak individuele middelen, ondersteuning en begeleiding nodig. Een daarvan is de assistent. De assistent maakt het mogelijk om op een vergelijkbare manier deel te nemen aan de samenleving en biedt ook gelijkwaardige kansen.

In het eerste deel van de beschrijving in Duitsland worden een aantal typische ondersteuningmaatregelen weergegeven. Een daarvan is de integratie vakdienst (integrationsfachdienste). Deze dienst biedt ondersteuning aan mensen met een beperking op weg naar werk. Doel is de beroepskansen te verbeteren voor allen die door handicap beperkte kansen hebben (vergelijkbaar met de Oostenrijkse Arbeidsassistenten).

De activiteiten van deze integratie dienst wordt uitgewerkt op basis van de Hamburger Arbeidsassistent. Deze arbeidsassistent biedt diensten aan mensen met een beperking en hun werkgevers. Biedt ondersteuning gedurende het werk, werkinterventies, maar ook op het sociale vlak alsmede de professionele oriëntatie en beroepskwalificaties. Daarnaast worden werkaanpassingen aangeboden en financiële ondersteuning aan bedrijven. Deze dienst wordt als algemene dienst aangeboden aan alle werkgevers.

---

¹ www.tsw-equal.info/

² Ausbildung zur qualifizierten Integrationsfachkraft. Basiscurriculum. Equal-Entwicklungspartnerschaft QSI, 2004

Assistenten helpen de gehandicapte als die niet zelfstandig in staat is iets te doen. De werkzaamheden zijn dan ook zeer divers. Assistenten gaat er vanuit dat de gehandicapte wel zelfstandig de hoofdzaken van het werk kan doen, de ondersteuning is gemaximaliseerd in uren ondersteuning per dag.

Twee Duitse Equal ontwikkelingspartnerschappen „Open Doors“ en “Keine Behinderungen trotz Behinderung” namen deel aan het transnationale samenwerking partnerschap TSW.

Het project „Open Doors“ nam deel in veel deelprojecten die gericht waren op arbeidsmarktparticipatie en scholingsmogelijkheden om de succesvolle kwalificatie van mensen met een beperking te bevorderen. Met name de overgang van de basis en speciaal onderwijs naar voortgezet onderwijs in het speciaal onderwijs naar de open arbeidsmarkt had de aandacht. In de deelprojecten zijn een verscheidenheid van instrumenten ontwikkeld, scholingsprogramma's, curricula enz. Voorbeelden: additionele scholing, training and coaching van professionals in het speciaal en regulier onderwijs, de training om jongeren met een beperking om te leren gaan met de assistenten, persoonlijk toekomstplanning voor jongeren met leermoeilijkheden, aanzetten tot competenties, ondersteuning en organisatie voor de doelgroep assistenten, enz.

Het ontwikkelingspartnerschap „Keine Behinderungen trotz Behinderung” concentreerde zich op de ontwikkeling van effectieve concepten voor mensen met een beperking, en het testen en evalueren. De transitie naar werk wordt beïnvloed door veel variabelen. In de evaluatie werden interviews gehouden met docenten, ouders, begeleiders, werkgevers, enz. Het doel was een netwerk van deelnemers en instituten te creëren die deelnamen in de training en integratie van de jongeren met een beperking.

Mede hierdoor werden ook de kwalificatiestructuur ontwikkeld voor jongeren met een beperking in de overgang school – beroep. Deze kwalificatiestructuur is bedoeld als training voor activiteiten in het vrije bedrijf (eerste arbeidsmarkt) en mikt op de beroepsopleiding en voorbereiding op de volgende beroepsrichtingen: handel, woontraining, keuken, metaal, elektra, hout en tuin.

De eerste zin van het curriculum is: „*Scholing... moet zijn gebaseerd op de aanwezige en niet de gemiste mogelijkheden van de deelnemers.*“ De mogelijkheden en niet de beperking staat voorop.

Nederland

In Nederland zijn naast de openbare scholen veel private scholen (denk aan Katholieke, Protestantse, Privé scholen, in totaal driekwart van het totaal) die ook door de Staat bekostigd worden. Ouders betalen alleen boekengeld, bijzondere activiteiten zoals reizen e.d. Bij een studie betalen de jongeren collegegeld, dat is grofweg vanaf 18 jaar.

In het algemeen kent het Nederlandse schoolsysteem drie vormen: primair, secundair en tertiair onderwijs. De schoolplicht duurt 12 jaar en begint bij het vijfde jaar van elk kind. In 1998 zijn de kerndoelen van de basisschool vastgelegd. Hierin wordt gedetailleerd beschreven welke kennis en vaardigheden een kind aan het einde van de basisschool moet halen. Het gaat om algemene en specifieke vaardigheden.

Ondanks een tekort aan personeel vinden de meeste jongeren met een beperking van de deelnemende scholen werk in de sociale werkvoorziening. Hierin wordt verbetering gezocht. In het Equal project is met name gewerkt aan het idee van persoonlijke toekomstplanning voor de lichamelijk beperkte deelnemers. Uitgangspunt en hoofddoel was de steeds meer praktijkgeoriënteerde voorbereiding binnen de scholen op de arbeidsmarkt. De omslag van aanbod naar vraaggericht werken en de leerling meer centraal.

In een team op de school waarin naast de docent de ouders maar ook andere disciplines vertegenwoordigd zijn stellen een individueel transitie plan op waarin de ontwikkeling van de jongere in de komende twee jaar wordt beschreven. De jongere probeert hier uit te gaan van zijn sterke kanten, zijn ideeën en wensen op de gebieden wonen, werken en vrije tijd. De jongeren moeten leren zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen toekomst, ondersteund door de school en de docenten.

Tot slot zijn aanbevelingen gepresenteerd voor verbetering van de huidige situatie: een gedifferentieerd scholingsaanbod, dat flexibel aansluit op de mogelijkheden van de jongere, een individueel transitieplan voor alle jongeren, aandacht voor vakvaardigheden maar met name sociale en emotionele ontwikkeling, intensieve begeleiding door professionals en ouders.

Oostenrijk

In het eerste hoofdstuk van de beschrijving van de situatie in Oostenrijk worden de algemene condities beschreven. Daarbij hoort de integratieve beroepsopleiding die in 2003 is opgericht. Dit is een scholing die zich richt op de mogelijkheden en benodigdheden van jongeren die iets meer nodig hebben om te gaan werken. Doel is de inclusie van jongeren met een beperking te verbeteren.

Integratieve professionele scholing bestaat in twee vormen: verlengde leertijd (een of twee jaar) of deelkwalificaties (tot 3 jaar), uiteraard met extra ondersteuning. Om de kansen te verbeteren op werk wordt ook de werkgever begeleid en ondersteund. De meest gebruikte manieren in oostenrijk zijn: het project clearing (sinds 2001) waarin de jongeren begeleid worden en de mogelijkheden worden onderzocht, werk assistenten die ondersteuning bij het werk bieden. Allen richten zich op het vinden van banen en behouden van die baan door inzet van alle mogelijke middelen.

In het Equal project het Oostenrijkse project INTequal creëerde vier nieuwe vormen van scholing met als doel de integratie van mensen met een beperking naar werk in het land Neder Oostenrijk (NO). De kwalificatie structuur en de trajecten zijn nieuw ontwikkeld, het gaat om: groen kwalificatie, job coaching voor licht verstandelijke gehandicapten, catering en administratie.

Tsjechië

In Tsjechië is een nieuwe schoolwet sinds 2004 waarin een aantal veranderingen zijn opgenomen voor jongeren met een handicap. De meest in het oog springende veranderingen zijn in het hoofdstuk over de Tsjechische republiek opgenomen. De belangrijkste verandering gaat over de schoolplicht, die is hier 9 jaar. Een andere verandering is de naamgeving, die wordt basisschool en speciale basisschool en de invoering van klasse assistenten.

Er is ook een nieuw curriculum ontwikkeld voor de scholing van jongeren van 3 tot 19 jaar. De Staat biedt een scholingsprogramma kader voor de ontwikkeling van jongeren, scholen kunnen dit verder invullen. In het algemene kader staan de hoofdlijnen en hoofddoelen die naar elke regio en school vertaald en aangevuld kunnen worden.

Het kader biedt vier delen. Voor kinderen die onder het algemene niveau presteren of kinderen met een beperking is een aparte bijlage bijgevoegd. Deze bestaat uit twee delen, voor de praktische basisschool (voor kinderen met leerproblemen) en voor de speciale basisschool (voor kinderen met verstandelijke beperkingen). Tot het speciaal onderwijs behoort ook de rehabilitatieklassen die door meervoudig beperkte kinderen worden gevolgd.

In het Equal project zijn twee deelprojecten uitgevoerd in Tsjechië: het project “*Integratieve begeleiding voor mensen met een beperking in de context van nationale en Europese samenwerking*”. Doel van dit project was de begeleiding en ondersteuning van mensen met een beperking in het vrije bedrijf en de verbetering van de toegang tot werk voor mensen met een beperking.

Specialisten in het werkterrein van transitie van school naar werk worden gemist in het Tsjechische begeleidingssysteem. Daarom is in het Equal project hier aandacht aan besteed. Nieuwe begeleiders zijn opgeleid in het complexe werkveld van begeleiding naar werk. Hun taak was en is om de jongeren voor te bereiden op werk, oriëntatie op de eigen carrière en de coaching van de jongeren zelf. In Brno is dit ook gerealiseerd. Het uiteindelijk resultaat zal worden neergeslagen en verspreid naar andere delen van Tsjechië. Het project in de disseminatie fase met als titel: Integratie en inclusie van de integratieve begeleiding in het service systeem van Tsjechië is gebaseerd op het hierboven beschreven project. Het succes van het project wordt duidelijk in de activiteiten en carrièrekansen van schoolverlaters. De nieuwe schoolwet heeft een nieuw deel rondom deze begeleiding.

Samenvatting

Er zijn verschillen in de deelnemende landen ten aanzien van de uitgangspunten, mogelijkheden en prioriteiten. De ontwikkelingpartnerschappen hebben deels ook verschillende doelgroepen: in Nederland en Tsjechië waren de leerlingen en scholen en de arbeidstraining na de school uitgangspunt, in Duitsland en Oostenrijk waren de schoolverlaters en de professionele training meer uitgangspunt. Sommige projecten waren veel verschillende handicaps vertegenwoordigd, in andere projecten helemaal geen. Ook de doelen waren verschillend: kwalificatie, persoonlijke toekomstplanning, arbeidstraining, coaching, enz. Alle projecten hadden een gemeenschappelijk doel: verbetering van de positie van jongeren met een beperking. Op de arbeidsmarkt.

De kennis en resultaten van de samenwerking laat ook zien dat er veel overeenkomsten waren. In alle landen is het van belang om ketens te smeden tussen scholen, en andere instituten voor mensen met een beperking met bedrijven, enz.

Ook veranderingen zijn merkbaar geworden. De eerste verandering is de focus op praktijk in plaats van theorie. Jongeren met een beperking krijgen nieuwe kennis en vaardigheden voor toekomstig gebruik. Ze krijgen ook kansen om die kennis te testen en te gebruiken, informatie over werkmogelijkheden, tezamen met begeleiding en ondersteuning wordt het doel om uitval te bestijden gerealiseerd.

Ook de structuren veranderen in de landen. Het recht op scholing begeleiding en werk is niet alleen een geschreven regel maar het zou een onderdeel moeten zijn voor plannen, programma's en activiteiten. De scholingsprogramma's, curricula zouden open moeten zijn voor mensen met een beperking. De integratie in de reguliere scholen is nog steeds bijzonder. Vaak worden jongeren met een beperking nog opgeleid in het speciaal onderwijs die niet toeleiden naar het vrije bedrijf.

Barrières, problemen en verschillen in condities/randvoorwaarden bestaan nog steeds tezamen met verschillende financieringsstromen. Veel mensen trachten deze situatie te verbeteren wat ook ondersteund werd tijdens het internationale jaar voor gehandicapten in 2003. Toch is het noodzakelijk om op deze weg door te gaan. Scholingsmogelijkheden, kaders en systemen beschreven in dit rapport laten die keuzes zien: integratie in de samenleving en zeker ook in de arbeidsmarkt.